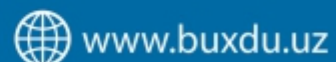
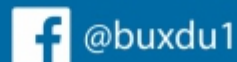
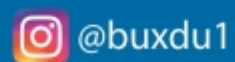
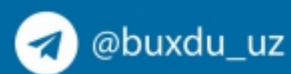
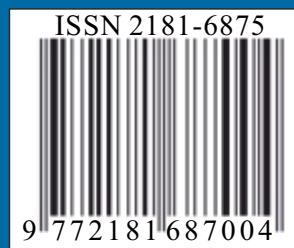

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

5/2022

5/2022

MUNDARIJA

Tursunov A.R.	Morphological stages of word formation	104
Ubaydullayeva D.F.	The problems in comprehension of english morphology in the process of cesond language acquisition	107
Йўлдашева Х.Қ.	Тилшуносликда бадий матни социопрагматик аспектда тадқиқ этишининг долзарб муаммолари	113
LITERARY CRITICISM		
Касимова Р.Р.	Таржимашунослик истиқболлари: интертекстуаллик ва мутаржим фаолиятига қўйиладиган талаблар	116
Қосимова Н.Ф., Карбозова Г.К.	Таржимани оптималлаштиришнинг когнитив механизмлари	123
Рўзиев Н.Қ.	Ўзбек халқ афсона ва ривоятларининг жанр ҳамда тил хусусиятларини англизча таржимада сақлаш маҳорати	127
Касимова Р.Р., Рўзимуродова З.Ғ.	Таржимашунослик тарихи, тараққиёти, турлари ва моделлари	133
Khudayberdiyev A.A.	The artistic concepts of "Homeland" and "Nation" in the works of Siraj ud-din Sidki	140
Ganieva O.Kh.	“East of Eden” романида қаҳрамонлар хулқ-атворига жамият фикрининг таъсири	146
Mizrabova J.I.	Kalambur semantik xususiyatlarini tarjimada aks ettirishdagi o'ziga xosliklar (u.shekspir pyesalari misolida)	150
Choriyeva M.Q.	Abdurahmon Tamkin Вухоро адабий муhitining yirik vakili	159
Сафарова З.Т.	Тарбия романларида готик роман элементлари таҳлили	165
Садуллаев Ф.Б.	XX аср АҚШ модерн адабиётининг тарихий ҳамда ижтимоий негизлари	171
“NAVOIY GULSHANI”		
Бекова Н.Ж.	Азал ҳам сен, абад ҳам сен...	177
ECONOMICS		
Zang Hongyan	A case study on international scientific and technological cooperation between China and Uzbekistan	181
HISTORY		
Рашидов О.Р.	XX асрнинг 30-йилларида ўзбек зиёлиларининг қатағон этилиши	186

**“EAST OF EDEN” ROMANIDA QAХRAMONLAR ХУЛҚ-АТВОРИГА ЖАМИЯТ
ФИКРИНИНГ ТАЪСИРИ**

Ganieva Orzigul Khayriddinovna,
Associate professor of the
English Literary Criticism department, BSU
11 Muhammad Ikbol street, Bukhara, Uzbekistan
(e-mail: ganieva_orzigul@mail.ru)

Аннотация Жорий йилда етмиш йиллиги нишонланаётган Жон Стейнбекнинг “East of Eden” романи инсоний фазилатлар билан бирга одамлараро зиддиятларни моҳирона ёрита олган асарлардан бири сифатида бир неча йиллардан бери адабиётишуносликда кўплаб тадқиқотларнинг объектига айланди. Мазкур мақолада романда жамиятнинг кичик бир бўлаги ҳисобланган оила мисолида инсонларнинг бир-бирига ижобий ҳамда салбий таъсири таҳлилга тортилади. “East of Eden” романида жамиятнинг инсонга таъсирини ёритишида асосий жиҳатлардан бири ота ва фарзанд орасидаги ҳамоҳанг муносабатлар тасвиридир. Асарда ижобий муҳитли оилалар носозлом муҳитга эга оилаларга қарама-қарши қўйилади. Бу билан муаллиф ижтимоий муҳит фарзандлар тарбиясида нақадар муҳим эканини, келгусида баркамол шахс сифатида камол топишида аҳамиятли эканини таъкидлайди. Жон Стейнбек романдаги образларининг турфа дунёси орқали турли ижтимоий муаммоларни акс эттирди. Муаллиф ушбу асарига ўзгача ёндашганини унинг композицияси, воқеалар ривожига ҳар бир образнинг тадрижида намоён бўлади.

Калит сўзлар: Жон Стейнбек, роман, реал, образ, адабиётишунос, жамият, қаҳрамон, инсонийлик, ижтимоий, муносабат.

Аннотация Роман Джона Стейнбека «К востоку от рая», отмечающий в этом году своё семидесятилетие, на несколько лет стал объектом многих литературоведческих исследований как одно из произведений, умело освещающих межличностные конфликты наряду с человеческими добродетелями. В данной статье анализируются положительные и отрицательные воздействия людей друг на друга на примере семьи, которая в романе рассматривается как небольшая часть общества. В романе «К востоку от рая» одним из главных аспектов в освещении влияния общества на человека является изображение гармоничных отношений между отцом и сыном. В романе семьи с позитивным окружением противопоставляются семьям с нездоровым окружением. Этим автор подчёркивает, какое значение в воспитании детей имеет социальная среда, и насколько важно для них в будущем развиваться как совершенная личность. Джон Стейнбек отразил различные социальные проблемы через многообразный мир своих персонажей в романе. Уникальный подход автора к этому произведению отражён в его композиции, развитии каждого персонажа по ходу событий.

Ключевые слова: Джон Стейнбек, роман, реальность, образ, литературовед, общество, персонаж, человечество, социальное, отношение.

Abstract John Steinbeck's novel “East of Eden”, celebrating its 70th anniversary this year, has been the subject of many literary studies for several years as one of the works that skillfully illuminates interpersonal conflicts along with human virtues. This article analyzes the positive and negative impacts of people on each other on the example of a family, which in the novel is considered as a small part of society. In the novel “East of Eden”, one of the main aspects in highlighting the influence of society on a person is the image of a harmonious relationship between father and son. In the novel, families with a positive environment are contrasted with families with an unhealthy environment. By this, the author emphasizes the importance of the social environment in the upbringing of children, and how important it is for them to develop as a mature person in the future. John Steinbeck reflected various social problems through the diverse world of his characters in the novel. The author's unique approach to this work is reflected in his composition, the development of each character in the course of events.

Keywords: John Steinbeck, novel, reality, image, literary critic, society, character, humanity, social, relation.

Кириш. Ҳар бир бадиий асар муаллифнинг ички туғёни, кечинмалари, орттирган ҳаётий тажрибаси маҳсули бўлиб дунё юзини кўрар экан, табиийки, унда ҳаёт ҳақиқати мужассам бўлади. Чинакам бадиий асар ҳаққониятни тасвирлаш билан бир қаторда, инсон, унинг тақдири, руҳиятидаги жараёнлар, қалбининг тубидаги туйғуларини ҳам теран гавдалантира олади. Адабиётшунос М.Бахтин ҳақиқий бадиий кучга эга асарлар мазмуни ҳақида фикр билдириб, шунчаки адабий контекстда “олам” сўзига тегишли, аммо олам билан алоқаси бўлмаган асарлар мавжуд эканини қайд этади. Бундай ижод намуналари замонавий даврий нашрлар саҳифаларида туғилади, яшайди ва ўлади, дея баҳо беради мунаққид [1; 35]. Йиллар, асрлар ўтса ҳам, бадиий қимматига путур етмайдиган, инсонларга тўғри яшаш, инсонийликга содиқ қолиш сингари хулосаларга келишида таянч бўла оладиган асарлар ўлмасдир. Жорий йилда етмиш йиллиги нишонланаётган Жон Стейнбекнинг “East of Eden” романи инсоний фазилатлар билан бирга одамлараро зиддиятларни моҳирона ёрита олган ана шундай сўз санъати намуналари сирасига киради.

“East of Eden” романи америкаликлар ҳақида ҳикоя бўлиб, воқеалар 1860 йилдан то 1918 йилгача даврни қамраб олади. Муаллиф макон сифатида ўз она юрти Салинасни танлайди. Асарда Самуэль Хэмилтон (она тарафдан бобоси) ва Адам Траск оилаларининг ҳаёти, уч авлод вакиллариининг тақдири акс эттирилади. Жон Стейнбек ҳаёт мазмуни, инсон табиати ҳақида фикр билдириб, умри давомида вужудга келган “бахтли яшаш тарзи” билан боғлиқ саволларга жавоб топишга интилади. Роман мажозий маънода “East of Eden” деб номланади. Инжилдаги Одам атонинг ўғиллари орасидаги зиддият туфайли жаннатнинг шарқий қисмига қувғин қилинган фарзанд ҳикояси асосида ёзилган асар бош қаҳрамонининг номи ҳам мажозий маънода Адам (Одам ато) деб аталади. Ёзувчи инсониятни бирлаштириб турадиган боғлиқлик мавжуд экани, барча бир ота ва онанинг фарзанди эканини тушунтиришга ҳаракат қилади. 1952 йилда нашрдан чиқган асарни икки жаҳон уруши боис юзага келган салбий оқибатларнинг гувоҳи бўлган муаллифнинг чин маънода инсониятга қарата муружаатномаси дейиш мумкин.

Тадқиқот объекти ва қўлланилган методлар. “East of Eden” романи Жон Стейнбекнинг беш йил давомида олиб борган тинимсиз ва машаққатли меҳнати самараси бўлди, асар унинг ҳақиқий романнавис сифатида мавқеъини мустаҳкамлади [3; 234]. Муаллиф йиллар давомида тўплаган тажрибасидан келиб чиқиб, ўзининг ҳаётга бўлган фалсафий муносабатини романда қаҳрамонлари тақдири мисолида ифодалади. Одам зоти яралган кундан бери эзгулик ва ёвузлик орасида борадиган кураш ўртасида экани, умри давомида қайси йўлни танлаши, ҳақ йўлга киришида куч топа олиши ўз қўлида экани моҳирона тасвирланди. Яхшилик ва ёмонлик ўртасидаги муросасиз баҳсда қурбон бўлган, ғолиб чиққан, чин инсоний фазилатини асрай олган одамлар қисмати Хэмилтонлар ва Трасклар оиласи мисолида гавдалантирилди. Романга теран назар ташласак, уни панднома десак муболағага йўймасангиз ҳам бўлади, чунки асарнинг сўнгги қисмларида бош қаҳрамонга айланувчи Калэб (Caleb) ва Аарон (Aaron) орасидаги ака-укаларга хос рақобат тасвирланар экан, ёзувчи икки ўғли учун ҳаёт йўлида маёқ вазифасини ўтовчи сабоқ беришга интилди.

Романи инсон тақдири ҳақида ҳикоя дейиш мумкин. Жон Стейнбек асарида инсонлар орасида йўқолиб бораётган одамийлик хусусиятларини сақлаш муҳим экани уқтирди, ўзаро садоқат, ишонч ва самимий ришталар ҳаётда аҳамиятли эканини таъкидлайди. Бундай фазилатлар ижобий муҳитда ривож топиши, аксинча салбий жамиятда ёвузлар кўпайиши қаҳрамонлар тақдири мисолида кўрсатиб берилди. “East of Eden”да Самуэль Хэмилтоннинг Лиза Хэмилтон билан бахтли турмуши, самимий муносабатлар асосига қурилган оилада виждонли фарзандларнинг вояга етиши, уларнинг жамиятга келтирган нафи аҳамият касб этади. Аксинча, Сайрэс Траскнинг қаллоблиги, манфаатпарастлиги фарзанди Чарльзга “мерос” бўлиб ўтиши намоён бўлади.

Натижалар ва таҳлил. “East of Eden”да жамиятнинг инсонга таъсирини ёритишда асосий жиҳатлардан бири ота ва фарзанд орасидаги ҳамоҳанг муносабатлар тасвиридир. Романда ижобий муҳитли оилалар носоғлом муҳитга эга оилаларга қарама-қарши қўйилади. Бу билан муаллиф ижтимоий муҳит фарзандлар тарбиясида нақадар муҳим эканини, келгусида баркамол шахс сифатида камол топишида аҳамиятли эканини таъкидлайди. “East of Eden”да Трасклар шажарасидаги уч авлод, яъни Сайрэс Траск – Адам Траск – Калэб Траск ҳаёти ёритилади. Роман бошида Сайрэс Траскнинг ўғиллари Чарльз ва Адамга бир хил муносабатда бўлмаслиги, Адамга кўрсатилган фарқли эътибор Чарльзнинг ғазабини келтиради. “*Adam’s father Cyrus was something of a devil – had always been wild*” [8]. Сайрэснинг шафқатсизлиги, ўз манфаатлари йўлида ҳар қандай инсонни қурбон қилиши, худбинлиги асар бошиданок китобхонга етказилади. Буни унинг нафақат ҳаракати, атрофидаги одамларга муносабатида, балки муаллифнинг унга нисбатан билдирган фикридан ҳам англаб олиш

мушкул эмас. Ёзувчи оилавий ришталар инсон ҳаётида муҳим экани, кишини эътибор, меҳр каби хислатлар яхши йўлга етаклаши, ёвузликдан сақлаб қолиши мумкинлигини Чарльз тақдирида акс эттиради. *"His dark face took on the serious expressionlessness of a man who is nearly always alone. He missed his brother more than he missed his mother and father. He remembered quite inaccurately the time before Adam went away as the happy time, and he wanted it to come again"* [8]. Сайрэс Траскнинг худбинлиги, ўз фикридан қайтмаслиги, фарзандлари фикри билан қизиқмаслиги, Чарльздек қўпол ва жаҳлдор табиатли кишини янада шафқатсиз ва меҳрсиз одамга айлантириб қўяди. Ёлғизликга маҳкум қилинган қаҳрамоннинг қалбида илиқ ва самимий туйғу борлиги унинг акасини эслаганида намоён бўлади. Шунингдек, унинг энг ёвуз ҳаракатлари ҳам ҳамқишлоқларининг нафратига сабаб бўлмаслиги меҳнатқашлиги ва матонатига, она ерга бўлган муҳаббатига, фермадаги ишларда моҳирлигида таъкидланади. Муаллиф отанинг эътиборсизлиги ёки қўпол муносабати фарзанд тақдирини бир умрга ўзгартириб юборишини Чарльзнинг бесамар ўтказган ҳаёти мисолида тасвирлайди.

Адам Траск оиланинг тўнғич ўғли, юмшоқ табиатга эга бу қаҳрамон кўнгилянчилиги, аммо жуда ёр ва тажрибасизлиги боис романдаги энг шафқатсиз аёл Кейтининг маккорлиги, ваҳшийлигининг қурбонига айланади. Асарнинг биринчи қисмида бош қаҳрамон сифатида тилга олинган Адам меҳрибон, аммо нуқсонли экани, бир неча ўта муҳим дақиқаларда нотўғри қарорлар қабул қилиши акс эттирилади. Унинг энг катта нуқсони – жуда ишонувчанлиги, одамларнинг ҳақиқий табиатини англаб етмаслигида қўринади. Шу боисдан, отаси Сайрэснинг қаллоблигини, турмуш ўртоғи Кэйтнинг манфаатпараст ва худбинлигини фахламай озор чекади. *"Young Adam was always an obedient child. Something in him shrank from violence, from contention, from the silent shrieking tensions that can rip at a house. He contributed to the quiet he wished for by offering no violence, no contention, and to do this he had to retire into secretness, since there is some violence in everyone. He covered his life with a veil of vagueness, while behind his quiet eyes a rich full life went on. This did not protect him from assault but it allowed him an immunity"* [8]. Адам болалигидан итотли, атрофидаги шафқатсизликлардан ўзини олиб қочадиган, оиласидаги қўпол муносабатлар қурбони сифатида улғаяр экан, келгусида меҳрли ва бахтли оила бошлиғи бўлишга, меҳрибон фарзандлар тарбиялашга уринади. Гарчи ҳаётининг аввалида отаси ва укаси, кейинчалик турмуш ўртоғидек бағритош инсонлар таъсирига тушса ҳам, романнинг бошидан охирига қадар инсонийлигига хиёнат қилмай, ўзлигини сақлаб қолади. Муаллиф Адам мисолида инсон тақдирнинг ҳар қандай синовини матонат билан енгиши, одамийлик ва ҳалоллик сингари хислатларини асраши лозимлигини таъкидлайди.

Жон Стейнбек романдаги образларининг турфа дунёси орқали турли ижтимоий муаммоларни акс эттирди. Гарчи *"The Grapes of Wrath"* муаллифнинг шоҳ асари дея баҳоланса-да, *"East of Eden"* унинг қалбига яқин ижод намуналаридан бири бўлгани, мазкур роман адибнинг иккинчи етук ижодий маҳсули экани кўпчилик мунаққидлар томонидан қайд этилади [4; 238]. Ҳақиқатда, Жон Стейнбек ушбу асарига ўзгача ёндашганини унинг композицияси, воқеалар ривожига ҳар бир образнинг тадрижи, асарнинг ўзгача тилида гувоҳ бўламан. Уч авлод тақдири тафсилотларини тасвирлаш жараёнида ёзувчи асосан инсонларни яхшилик ва ёмонлигига ўзи сабабчи бўлиши, қай йўлни танлаши кўпроқ унинг ўзлигини топиш йўлидаги машаққати эканига ишора қилади. Жон Стейнбекнинг мураккаб образлари китобхонни мушоҳада қилишга ундайди. Аммо унинг ижобий тимсоллари ҳатто салбий қаҳрамонлари билан ёнма-ён ҳаракатланса ҳам чин инсоний фазилятларини сақлаб қолиб, уларга ҳам таъсир кўрсатишга уринади. Ҳэмилтонлар оиласи Трасклар билан қўшни яшаб, Адам Траск ва унинг фарзандлари хулқ-атворида кўп жиҳатдан таъсир кўрсатишади. Адамнинг шафқатсиз аёли Кэйтнинг гўдақларидан воз кечганида ҳам, Адамнинг ёнида бўлиб, унинг ҳам ота, ҳам она бўлиб уларни вояга етказишида ҳамдард ва ҳамнафас бўлишади.

"East of Eden" романида Самуэль Ҳэмилтон образи Сайрэс Траск тимсолига қарама-қарши қўйилади. Унинг барча разил ҳатти-ҳаракатлари Самуэльнинг эзгу ишлари билан бирин-кетин тасвири келтирилади. Сайрэс авлодига ўғрилиқ оқибатида қўлга киритилган улкан гуноҳни мерос қилиб қолдирганида, ҳеч қачон моддий бойликни қўлга киритмаган, чин инсоний фазилятлар соҳиби бўлган Самуэль эса садоқат ва яқин оилавий ришталар билан боғлиқ муҳаббатни фарзандларига тақдим этади. Муаллиф ҳам бу оила ҳақида ўз муносабатини қуйидагича ифодалайди: *"All in all it was a good firm-grounded family, permanent, and successfully planted in the Salinas Valley, not poorer than many and not richer than many either. It was a well-balanced family with its conservatives and its radicals, its dreamers and its realists. Samuel was well pleased with the fruit of his loins"* [8]. Самуэль ҳамда Лиза Ҳэмилтон чиройли ва фаровон оила барпо этишадики, унда турли табиатли фарзандлар камол топишади. Аммо уларнинг бариси Америкадаги кичик бир ижтимоий қатлам вакиллари сифатида жамиятга наф келтириш билан бир қаторда, теварагидаги инсонларнинг тақдирида ҳам эзулик

йўлидаги ўзгаришларида сабабчи бўлишади. Муаллиф уларнинг тимсолида масъулиятли, ғамхўр ва меҳрибон фарзандлар намунасини гавдалантиради.

“East of Eden” романини мутолаа қилган зукко китобхон муаллиф бор ижодий салоҳиятидан фойдалангани, бадиий етук асар яратганига ишонч ҳосил қилади. Аввалги ижод намуналаридан бирмунча фарқли шакл ва мазмун касб этган роман ёзувчи умри давомида ҳаёт ҳақиқатини тасвирлаш мақсадида эгаллаган барча билимларини амалда татбиқ этганлигини кўрсатади [2;98]. Беш қисм ва эллик беш бобдан иборат “East of Eden” романида шу қадар кўп қаҳрамонлар тақдири қамраб олинадики, унда оддий меҳнаткаш инсондан тортиб, муваффақиятга эришган, зафар нашидасини сурган одамнинг масрур ва ғамнок дамларига қадар тасвирланади. Муаллиф Салинас водийсида яшовчи аҳоли мисолида бутун мамлакатда ҳукмрон вазият, маънавий муаммоларни акс эттира олди. Жон Стейнбек аксар ҳолларда диалоглар, жест ва мимикалардан кенг фойдаланди, шунингдек, қаҳрамонлар ҳаракатларига бевосита ўз муносабатини ифодалаб боради. Айниқса, аёл қаҳрамонларининг ботиний ва зоҳирий олами тасвирида бунинг гувоҳи бўлиш мумкин. “*It is my belief that Cathy Ames was born with the tendencies, or lack of them, which drove and forced her all of her life. Some balance wheel was misweighted, some gear out of ratio. She was not like other people, never was from birth. And just as a cripple may learn to utilize his lack so that he becomes more effective in a limited field than the uncrippled, so did Cathy, using her difference, make a painful and bewildering stir in her world*” [8].

Романдаги энг мураккаб образлардан бири Кэйти бўлиб, у ўзи тегишли жамиятга мислсиз даражада салбий таъсир этади. У яшаган оила парокандаликка юз тутса, унга меҳр кўрсатган одамлар бундан жабр кўришади, ҳатто жазо ҳам олишади. Онаси тирик бўла туриб, унинг фарзандлари онасиз улғайишади. Муаллиф қаҳрамонига муносабатини очикчасига билдирар экан, бундай инсонлар ёвузлигини англаган ҳолда ундан имкон борича кўпроқ фойдаланишга, теварагидаги одамлар ҳаётини издан чиқаришга уринишини эътироф этади. Аммо романдаги барча аёл қаҳрамонлар шундай тасвирланган дейишдан йироқмиз. Чунки фарзандларига ғамхўрликда тенгсиз Лиза Хэмилтон, уруш даврида лоқайд бўлмасдан, ўз ҳиссасини уруш ортида қўшган Олайв, меҳрибон ва самимий Абра каби аёл образлари реал ҳаётдаги меҳнаткаш ва танти қаҳрамонларга бир мунча яқин туради.

Жулоса. Гарчи ўзга маконда яратилган бўлса ҳам, Жон Стейнбекнинг “East of Eden” романида инсонийлик, ўзаро самимий муносабатлар ҳамда уларда меҳр, эзгуликни сақлаб қолиш каби умумбашарий ғоя илгари сурилади. Муаллиф эзгулик ва ёвузлик орасида борадиган курашда инсон тўғри йўлни танлаши, инсонийлигига хиёнат қилмасдан яшаши муҳим эканини уқтиради. Асарда тасвирланган Трасклар ва Хэмилтонлар оиласи мисолида фарзанд ва ота-она, қўни-қўшничилик муносабатларида ўзаро таъсир масаларининг аҳамиятини тасвирлади. Бундай ҳаётий ҳақиқатни тасвирлаган роман умри боқий, у ҳали-ҳануз ўз бадиий залворини йўқотмай, жаҳон дурдоналари сафида колмоқда.

АДАБИЁТЛАР:

1. Бахтин М. *Вопросы литературы и эстетики.* – М.: Художественная литература, 1975. – С.35.
2. Hinds, Maurene J. *John Steinbeck: banned, challenged, and censored.* – USA: Enslow Publishers, 2008. – P. 98.
3. Howard L. *The Novels of John Steinbeck. A Critical Study.* – USA: University of Missouri Press, 1974. – P.234.
4. Kordich, Catherine J., Bloom, Harold. *Bloom’s how to write about John Steinbeck.* – NY: Bloom’s Literary Criticism, 2008. – P. 238.
5. Khamdamova, Sitora Bakhshilloeyvna. "Mythological Themes and Motives in William Butler Yeats' Poetry." *Spanish Journal of Innovation and Integrity* 6 (2022): 147-150.
6. Rakhimovna, Radjabova Dildora. "American Toponymy as Reflection its History and Culture." *Middle European Scientific Bulletin* 22 (2022): 34-37.
7. Sadullaev, Feruz. "Рашининг бир даража кўрсаткичи хусусида" *Центр научных публикаций (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
8. <https://adonisebooks.blogspot.com/2017/09/east-of-eden.html>